

Streszczenie

Celem niniejszej pracy jest analiza sposobów odwzorowywania za pomocą dźwięków mowy ludzkiej głosów ptaków spotykanych w polskiej, rosyjskiej, brytyjskiej i hiszpańskiej literaturze dziecięcej.

Pierwszy rozdział pracy zawiera przegląd różnych, wysuwanych na przestrzeni wieków teorii pochodzenia języka ludzkiego, kilku najbardziej rozpowszechnionych sposobów wydzielenia poszczególnych funkcji języka oraz złożoności wzajemnych powiązań języka i kultury ze szczególnym naciskiem na pojęcie „językowego obrazu świata”.

W rozdziale drugim przedstawiono zarys przebiegu nauki języka ojczystego u małych dzieci. Objasniono ponadto termin „literatura dziecięca” w zestawieniu z nieco odmiennym terminem „literatura dla dzieci”, opisano pokrótce najważniejsze funkcje i cechy literatury dziecięcej oraz istotne znaczenie jej sfery akustycznej. Na koniec przywołano podstawowe cechy językowego obrazu świata właściwego zwłaszcza dzieciom w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, a także rolę literatury dziecięcej w kształtowaniu tego obrazu.

W rozdziale trzecim zawarto przegląd uwarunkowań biologicznych, które umożliwiły ludziom wytwarzanie oraz percepcję mowy, wprowadzono ponadto pojęcie „dźwiękowego obrazu świata” wraz z przykładową klasyfikacją różnego rodzaju dźwięków odbieranych przez człowieka. Następnie opisano szczegółowo różne aspekty zjawiska symbolizmu dźwiękowego, takie jak historię badań, propozycje definicji i typologii oraz konotacje emocjonalne przypisywane niektórym dźwiękom mowy przez użytkowników różnych języków. Szczególny nacisk położono na specyficzne przejawy symbolizmu dźwiękowego, jakimi są onomatopeje. Opisano ich rodzaje, złożoności powiązań z dźwiękami naturalnymi, niektóre struktury fonologiczne onomatopei wykazujące odniesienie do głosów ptaków, a także znaczenie onomatopei w rozwoju mowy u dzieci.

Rozdział czwarty stanowi przegląd rozmaitych sposobów komunikacji występujących w świecie ptaków oraz wszelkich przejawów zainteresowania ptasimi głosami ze strony człowieka, od szczególnie licznie przytoczonych przykładów ludowych interpretacji słownych, poprzez metody wabienia i pobudzania do śpiewu oraz dzieła muzyczne znanych kompozytorów, po rozwijające się od końca XIX wieku techniki nagrywania ptasich głosów.

Rozdział piąty zawiera przede wszystkim rozbudowaną analizę praktyczną głosów ptaków obecnych w literaturze dziecięcej w ujęciu porównawczym w obrębie wspomnianych powyżej języków. Dodatkowo opisano w nim typowe schematy komunikacji ptaków z ludźmi, pojawiające się w literaturze dziecięcej jako przejaw zjawiska antropomorfizacji, a także

konotacje emocjonalne przywoływane w utworach literackich przy opisywaniu różnego typu ptasich głosów.

Ostatni, a zarazem najkrótszy, rozdział szósty sygnalizuje w podstawowym jedynie zarysie problem, który w znacznej mierze wykracza poza ramy niniejszej pracy, jakim jest przekład onomatopei odwzorowujących ptasie głosy. Przedstawiono w nim strategie możliwe do zastosowania w tłumaczeniu literatury dziecięcej, zwłaszcza w odniesieniu do jej sfery dźwiękowej, na koniec zaś dokonano praktycznej analizy głosów ptaków w przekładach wiersza J. Tuwima *Ptasie radio*.

Abstract

The aim of this paper is to analyze the methods of depicting the voices of birds found in Polish, Russian, British and Spanish children's literature using human speech sounds.

The first chapter of the work contains an overview of various theories of the origin of human language which have been put forward over the centuries, as well as some of the most common ways of outlining individual functions of language and the complexity of interconnections between language and culture, with particular emphasis on the concept of the "linguistic view of the world".

The second chapter presents an outline of the mother tongue acquisition process in young children. Moreover, the term "children's literature" is explained in comparison with the slightly different term "literature for children". Subsequently, the most important functions and features of children's literature and the importance of its acoustic sphere are briefly described. At the end, the basic features of the linguistic view of the world, especially for children of preschool and early school age, are recalled, as well as the role of children's literature in shaping this view.

The third chapter contains an overview of the biological conditions that have enabled people to produce and perceive speech, and the concept of the "sound view of the world" is introduced along with an exemplary classification of various types of sounds perceived by people. Next, various aspects of the phenomenon of sound symbolism are described in detail, such as the history of research, proposed definitions and typologies, and emotional connotations attributed to some speech sounds by users of different languages. Particular emphasis has been placed on specific manifestations of sound symbolism which are onomatopoeias. Their types, complexity of connections with natural sounds, some phonological structures of onomatopoeia

showing reference to bird voices, as well as the importance of onomatopoeia in speech development in children are described.

The fourth chapter is an overview of various ways of communication occurring in the world of birds and all manifestations of human interest in bird voices, from the particularly numerous examples of folk verbal interpretations, through methods of attracting and stimulating birds to sing and musical works of famous composers, to bird voices recording techniques which started to develop since the end of the 19th century.

The fifth chapter contains, above all, an extensive practical analysis of the voices of birds present in children's literature in a comparative approach within the abovementioned languages. In addition, it describes typical patterns of communication between birds and people, which appear in children's literature as a manifestation of the phenomenon of anthropomorphization, as well as emotional connotations evoked in literary works when describing various types of bird voices.

The last, and at the same time the shortest, sixth chapter signals in only a basic outline the problem that largely extends beyond the scope of this work, which is the translation of onomatopoeias representing bird voices. It presents strategies that can be used in translating children's literature, especially in relation to its sound sphere, and finally, a practical analysis of bird voices in translations of J. Tuwim's poem *Ptasie radio* [*The bird radio*] is made.